

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.7.1.10>

HISTORYCZNO-KULTUROWY ASPEKT POWSTAWANIA „SZKOŁY UKRAIŃSKIEJ” W TWÓRCZOŚCI UKRAIŃSKO-POLSKICH KOMPOZYTORÓW PODOLU XIX W.

Tetiana Krulikowska

student Katedry Historii Muzyki

Lwowskiej Narodowej Akademii Muzycznej imienia M.W. Łysenki

(Lwów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-5997-158X

t.krul@i.ua

W artykule dokonano przeglądu ukraińsko-polskich kontaktów historycznych i etnograficznych na Podolu w XIX w., przeanalizowano etapy rozwoju relacji kulturowych, które stanowiły historyczne warunki do utworzenia „szkoły ukraińskiej” (Kyianovska, 2013: 26-37) w twórczości ukraińsko-polskich kompozytorów Podolu XIX wieku.

Dziedzictwo twórcze Antoniego Kocipińskiego, Michała Zawadzkiego, Władysława Zaremby stanowi ważny etap w kształtowaniu XIX-wiecznej ukraińskiej zawodowej szkoły kompozytorskiej. Śledzi w nim wpływ wydarzeń historycznych i kulturalnych w kierunku zachowania polskiej tożsamości, a jednocześnie zainteresowanie tematyką ukraińską i aktywną twórczą transformacją ludowego materiału pieśni i tańca.

Materiał badawczy może być istotny w opracowaniach naukowych dotyczących historii regionu i życia muzycznego Podola i ma perspektywy dalszych badań.

Słowa kluczowe: kontakty ukraińsko-polskie, Podole, XIX w., „szkoła ukraińska”, historia, etnografia, sztuka muzyczna.

HISTORICAL AND CULTURAL ASPECT OF THE FORMATION OF THE “UKRAINIAN SCHOOL” IN THE WORKS OF UKRAINIAN-POLISH COMPOSERS OF PODILLIA OF THE XIX CENTURY

Tetiana Krulikowska

Applicant at the Department of Music History

M. V. Lysenko Lviv National Academy of Music (Lviv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-5997-158X

t.krul@i.ua

Abstract. The article reviews the Ukrainian-Polish historical and ethnographic contacts in Podillia in the XIX century, analyzes the stages of development of cultural relations that formed the historical preconditions for the formation of the “Ukrainian school” (Kyianovska, 2013: 26–37) in the works of Ukrainian-Polish composers of Podillia XIX century. The creative heritage of Anton Kotsypinsky, Mykhailo Zavadsky, and Vladyslav Zarembo is an important stage in the formation of the Ukrainian professional school of composition in the XIX century. It traces the influence of historical and cultural events in the direction of preserving the Polish identity and, at the same time, interest in Ukrainian themes and active creative transformation of folk song and dance material. The research material can be relevant in scientific developments on the history of the region and the musical life of Podillia and has prospects for further study.

Key words: Ukrainian-Polish contacts, Podillia, XIX century, “Ukrainian school”, history, ethnography, composers.

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ «УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ» У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ ПОДІЛЛЯ ХІХ СТ.

Тетяна Круліковська

здобувач кафедри історії музики

Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка (Львів, Україна)

ORCID ID: 0000-0001-5997-158X

t.krul@i.ua

Анотація. У статті здійснено огляд українсько-польських історичних та етнографічних контактів на Поділлі в ХІХ ст., проаналізовано етапи розвитку культурних взаємин, які становили історичні передумови для формування «української школи» (Кияновська, 2013: 26–37) у творчості українсько-польських композиторів Поділля ХІХ ст. Творча спадщина Антона Коціпінського, Михайла Завадського та Владислава Заремби становить важ-

ливий етап у формуванні української професійної композиторської школи XIX ст. У ній простежується вплив історичних і культурних подій у напрямі збереження польської ідентичності та водночас зацікавленість до української тематики й активного творчого перетворення народного пісенно-танцювального матеріалу. Матеріал дослідження може бути актуальним у наукових розробках із питань історії регіону та музичного життя Поділля, а тому має перспективи подальшого вивчення.

Ключові слова: українсько-польські контакти, Поділля, XIX ст., «українська школа», історія, етнографія, музичне мистецтво.

Постановка проблеми. Культурна спадщина Поділля є складним симбіозом існування власних традицій та значного впливу зовні. Історія появи поляків на землях Поділля та вплив польської шляхти як місцевої інтелігенції на формування культури Поділля та України загалом становили об'єктивні передумови для складного процесу взаємовпливу обох культур, побудованого на спільному побуті й духовних контактах.

Актуальність теми дослідження визначається комплексним аналізом проблеми українсько-польських взаємин і творчої спадщини українських композиторів польського походження, які проживали на Поділлі в XIX ст., на шляху формування «української школи».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія українсько-польських взаємин на Поділлі представлена у працях М. Грушевського. Також вона була предметом дослідження у статтях Л. Баженова, С. Баженової, В. Колесник, В. Поліш, В. Осадчого, М. Антошків та інших учених.

Окремі мистецтвознавчі праці О. Смоляка, а також дисертаційні дослідження Т. Бурдейни-Публіки, Р. Римар, Е. Зваринчук, О. Кошель торкаються деяких проблем культурного й музичного життя Поділля. Вивченням професійної подільської музичної культури займалися Л. Кияновська, М. Печенюк, В. Іванов, а також подільські краєзнавці, серед яких – Р. Римар, М. Ярова, П. Слободянюк, Ю. Портний.

Однак стан музичної культури Поділля, діяльність представників польської нації на українських землях у XIX ст. залишаються малодослідженими та становлять певний інтерес як конкретний чинник становлення й розвитку духовної культури нації.

Мета статті – проаналізувати історичні та культурні передумови розвитку українсько-польських музичних зв'язків у XIX ст. Для її досягнення необхідно виявити сутнісні сторони, які характеризують українсько-польські взаємини, принципи й особливості їх прояву в діяльності польських музикантів на Поділлі на прикладі творчої спадщини представників «української школи», а також визначити національно-ментальні риси та роль польської та української тематики у творчому доробку композиторів.

Виклад основного матеріалу. Упродовж досить тривалого історичного періоду (XIV–XVIII ст.) територія Поділля мала приналежність до польських земель. Ці обставини сприяли глибокому взаємному проникненню елементів польської та української національної культури в життя і творчість польських діячів, які жили та працювали на території Поділля в XIX ст. Саме на цьому тлі розпочався складний процес взаємовпливу обох культур, побудований на спільному побуті та духовних контактах.

На думку В. Поліш, на Поділлі першими, хто почав говорити про українську ідентичність і самобутність, стали письменники, публіцисти та дослідники історії, які представляли українсько-польську шляхту (Поліш, 2015: 78).

Історико-краєзнавчі традиції вивчення подільського регіону налічують уже більше двох століть. Як зазначає Я. Галецька, започаткувалися вони на зламі XVIII–XIX ст. Це був складний час в історії Поділля, коли відбулися значні зміни в суспільному, економічному й культурному житті регіону (Галецька, 2017: 80).

З-поміж дослідників Поділля та інших регіонів України, які розпочали свою науково-дослідницьку діяльність у середині XIX ст., помітне місце належить польським діячам, серед яких – Вавжинець (Лаврентій) Марчинський (1779–1845 рр.), Юліан-Урсин Немцевич (1758–1841 рр.), Міхал Балінський (1774–1863 рр.), Олександр Нарциз Кароль Пшездзеський (1814–1871 рр.), автор історичної праці «Podole, Wolyn, Ukraina. Obraz miejsc i czasow» (1841 р.), та інші, які започаткували розгляд історії Поділля як невід'ємної частини Польської держави (Галецька, 2017: 87).

Одним із перших авторів історіографічних праць про Поділля був відомий польський письменник, історик та етнограф Ян Потоцький (1761–1815 рр.). Він видав окремими книгами розвідки з історії Херсонщини (1804 р.), Волині (1805 р.) та Поділля (1805 р.).

Вагоме значення для вивчення історії Подільського краю мають праці Юзефа Антонія Ролле (1829–1894 рр.) – історика, краєзнавця, письменника, лікаря, громадського діяча. Його «Історичні оповіді», що об'єднані в 9 серій, налічують 77 науково-популярних нарисів з історії Поділля та Волині.

В. Поліш зазначає: «На початку XIX ст. історичні дослідження Поділля були здійснені в контексті переважно загальнопольської історії. Водночас серед представників польської інтелігенції виділилася ціла низка письменників, публіцистів, етнографів, які не бачили Поділля за межами польської держави, але сприймали його як свою Батьківщину, визнавали окремішність українського народу та його мови, унікальну культуру і звичаїв» (Поліш, 2015: 80).

Таким чином, можна простежити два вектори українсько-польських досліджень історичного минулого Поділля: перший спрямований на обґрунтування цивілізаційної ролі Польщі та ствердження того, що Поділля було невід'ємною частиною Речі Посполитої, де українців не визнавали як окрему національну спільноту; натомість другий спрямований на вивчення самобутності українського народу та його історичних і культурних традицій.

Вагомим внеском у розвиток поділлязнавства стали етнографічні праці польських дослідників, присвячені збереженню та вивченню фольклору регіонів України. Це спонукало до подальшого творчого переосмислення українського музичного фольклору в композиторській діяльності.

Саме красназвччі й етнографічні дослідження стали важливим фактором пробудження національної свідомості мешканців Поділля та сприяли пробудженню українських патріотичних настроїв серед інтелігенції регіону. Ця робота мала вагоме значення для розвитку українського руху, адже, як зазначав М. Грушевський, «в устах селян зціліла пам'ять про українську минувшину, про козачину, пам'ять, затрачена панством» (Грушевський, 1921: 489).

На противагу історичним працям, у яких думки щодо самотності української культури та українського народу зазнавали переслідувань, дослідження народної творчості й фольклору не зазнали таких обмежень і викликали зацікавленість значної кількості дослідників як польського, так і українського походження на Поділлі.

Одним із фундаторів української фольклористики є польський етнограф та археолог Зоріан Доленга-Ходаковський (справжнє ім'я – Адам Зоріан Чарноцький, 1784–1825 рр.), який здійснив збір і запис народних пісень, казок, повір'їв, загадок, обрядів та звичаїв. Не менш вагому роль в етнографічних дослідженнях Поділля відіграв Вацлав Міхал Залеський (1799–1849 рр.) – поет, драматург, театральний критик, збирач і видавець українських пісень, австрійський державний діяч, губернатор Галичини (у 1848–1849 рр.), який активно займався збором фольклорного матеріалу в різних регіонах України. У справі зібрання та вивчення народної творчості також відзначився Казімеж Вуйціцький (1807–1879 рр.), польський етнограф, публіцист і фольклорист.

Фольклористичні зв'язки між Польщею та Україною, на переконання В. Юзвенко, знайшли свій найяскравіший прояв у діяльності «польського фольклориста й етнографа зі світовим ім'ям», композитора, невтомного збирача, дослідника народної творчості Оскара Кольберга (Юзвенко, 1961: 82), який став послідовником і продовжувачем справи перших збирачів та систематизаторів фольклорної спадщини (З. Доленга-Ходаковського, В. Залеського, Ж. Паулі) і розгорнув діяльність зі збирання й опрацювання записів зразків народної творчості з різних куточків України, зокрема Східного та Західного Поділля.

Як свідчення зацікавленості українською тематикою в польській романтичній літературі XIX ст. формується термін «українська школа». Його запропонував польський прозаїк і критик Олександр Тишинський для визначення групи польських поетів та письменників романтичної доби, у творчості яких були представлені теми української історії, зображено красу української природи, народний побут і фольклор. Термін було обґрунтовано в розвідці «Про школи польської поезії» («O szkołach poezji polskiej»), яка була вміщена в текст роману «Американка в Польщі» (1837 р.).

Подібно до літературного напрямку зацікавленість українською тематикою можна спостерігати в середовищі українсько-польських композиторів XIX ст.

Термін «українська школа» в музикознавстві вперше використала Л. Кияновська, яка в роботі «Антон Коціпінський: репрезентант польської культури в українській музиці» зазначила: «Одноєю з найцікавіших і найбільш об'ємних у цій мультинаціональній панорамі видається діяльність «польської школи в українській музиці» (або з тим самим правом можна її назвати «українською школою в польській музиці»)» (Кияновська, 2013: 26). Цей термін також зустрічаємо в дослідженні Л. Свіридовської, яка вважає представниками «української школи» Ф. Тимопольського, Ф. Яронського, Й. Витвицького, М. Завадського (Свіридовська, 2014: 87).

У контексті вивчення українсько-польських контактів на Поділлі до представників «української школи», окрім вищезгаданих, варто віднести також композиторів XIX ст. А. Коціпінського, В. Зарембу та В. Зентарського. У їхній творчості простежується вплив історичних і культурних подій у напрямі збереження польської ідентичності та водночас зацікавленість до української тематики й активного творчого перетворення народного пісенно-танцювального матеріалу.

Одним із найстарших і найактивніших представників «української школи» Поділля, хто втілює принципи регіонального дослідження фольклору Оскара Кольберга, був Антон Коціпінський (1816–1866 рр.) – український і польський композитор, фольклорист та педагог, який у 1846–1855 рр. жив і працював у Кам'янці-Подільському. Л. Кияновська зазначає: «Він був <...> фольклористом, який збирав, записував та видавав народні пісні, передусім українські й польські, які побутовали на Поділлі» (Кияновська, 2013: 26). Творчий доробок композитора становлять полонези, мазурки для фісгармонії («Козак-полька», «Українська мазурка»), «Думка та шумка» ор. 11, «Українська шумка» ор. 41, «Ярмарок на Україні», «Гандзя», де яскраво виражена українська тематика.

Л. Кияновська поділяє творчість А. Коціпінського на три напрями. Учена пише: «Перший – фортепіанні жанри, витримані в салонному дусі, бравурні та ефектні, почасти вони наслідують фактуру Ф. Шопена. Серед них – полонези, краков'яки, мазурки, варіації на теми українських пісень... Другий важливий жанр у творчості А. Коціпінського – це пісні на слова польських поетів, передусім представників так званої «української школи» польської поезії Богдана Залеського, Антона Мальчевського, а також драматурга, поета й актора Яна Непомуцена Камінського та пов'язаного зі Львовом поета Вінченца Поля. Рідше він звертався до української поезії, зокрема Т. Шевченка, одну пісню – «Туга» («Sehnsucht») – написав на оригінальний текст Ф. Шіллера в польському перекладі. Третій і найважливіший жанр його творчості – обробки народних пісень» (Кияновська, 2013: 28). За словами Т. Булат, значне місце в історії європейської фольклористики Антону

Коціпінському забезпечила збірка «Пісні, думки і шумки руського народу на Поділлі, Україні і Малоросії» (Косірінські, 1862), видана в Кам'янці-Подільському в 1861 р., а роком пізніше – у Києві (Булат, 1989: 39).

Новий етап професійного музичного мистецтва, який розпочинається в 50-х рр. XIX ст. на Поділлі, пов'язаний саме з діяльністю подільських композиторів польського походження, серед яких – Михайло Завадський, Владислав Заремба, Тадей Ганицький, а також Ромуальд Зентарський та його син Віктор Зентарський, Йосип Витвицький, Фелікс Яронський, Тадеуш Йотейко, які були фундаторами професійної музичної культури й освіти на Поділлі.

Період XIX ст. через певні історичні події вирізняється зацікавленістю до домашнього музикування. У творчості представників «української школи» спостерігається системний інтерес до жанрів вокальної та фортепіанної музики, які поряд із маєтковою культурою були дуже поширені в салонному й домашньому виконавстві. Музика була особливо популярною в домівках польських дворян, на музичних інструментах грали в родині не тільки жінки, а й чоловіки (Pokrzywnicki, sygn. 15415: 82); грали вечорами для гостей або ж для власної розваги (Krauzowa, 1979: 26).

Михайло Завадський (1828–1887 рр.) – українсько-польський композитор, педагог і піаніст, який долучився до створення салонної музики XIX ст. Його творчий доробок – це салонні твори (вальси, польки, мазурки), опуси на основі української пісенності та танцювальності, а саме думки, шумки, чабарашки (Schoumka Ukrainienne (понад 60 творів), *Danser Ukrainien (czabaraszki)* ор. 339); оригінальні твори на українську тематику: «Привітання степу», «Українська прядка», «Спогад про Київ» (салонна полька), «Козак» (стакато-етюд), «Українські танці ельфів»; рапсодії (Перша українська рапсодія ор. 71 та Друга українська рапсодія ор. 146). У танцювальних п'єсах композитор відтворив риси, притаманні народним зразкам: запальні ритми, лірико-епічні інтонації думки, танцювальні мотиви швидкої шумки та жартівливої чабарашки.

На переконання М. Дремлюги, твори М. Завадського мали, безперечно, вагоме значення, викликали інтерес до української народної пісні та бажання глибше її вивчати, посідали чільне місце в домашньому музичному побуті у другій половині XIX ст. та ще навіть на початку XX ст. (Дремлюга, 1958).

Зацікавленість українською тематикою виразно простежується у творчому доробку польського та українського композитора, піаніста і музичного педагога Йосипа Витвицького (1813–1866 рр.), а саме у творі «Україна» (варіації на тему української народної пісні «Зібралися всі бурлаки»), фортепіанних творах «Плавба Дніпром», «У сьйві місяця», варіаціях на теми народних пісень. Він був автором п'єс і танців, зокрема, на польську, російську та українську тематику.

Привертає увагу постать Владислава Заремби (1833–1902 рр.) – педагога та композитора, автора численних фортепіанних і вокальних творів та педагогічних збірок «*Spiewnik dla naszych dziatek*» («Пісенник для наших дітей»), «*Mały Paderewsky*» («Маленький Падеревський»). Він відіграв позитивну роль у становленні української професійної музики та формуванні її національних ознак. Цікавою є його діяльність у контексті української музичної педагогіки, яку він розпочав у 1853 р. на посаді викладача фортепіано у школі свого педагога Антона Коціпінського в Кам'янці-Подільському. Факт заснування одного з перших музично-освітніх осередків у центрі Подільської губернії не випадковий: у XIX ст. зросла зацікавленість до фортепіанного музикування, а цей інструмент став важливим атрибутом тогочасних аристократичних салонів і залів.

Педагогічні збірки «*Spiewnik dla naszych dziatek*» та «*Mały Paderewsky*» є результатом розроблення загальних світоглядно-естетичних і музично-педагогічних засад композитора, відтворюють зацікавленість історією та народним побутом польського народу, утілюють завдання культурного просвітництва та відповідають традиціям виховання дітей у польських сім'ях, сповнених релігійності, глибокої шани до національних традицій та історії. Тут виразно звучать польські народні й релігійні пісні, представлено нескладні обробки творів сучасників – польських композиторів, серед яких – С. Монюшко (1819–1872 рр.), І. Коморовський (1824–1857 рр.), М. Завадський (1828–1887 рр.), З. Носковський (1846–1909 рр.), М. Огінський (1765–1833 рр.), Г. Венявський (1835–1880 рр.), Ф. Нововейський (1877–1946 рр.), В. Желенський (1837–1921 рр.), І. Падеревський (1860–1941 рр.).

У часи, коли кожен приклад у підручниках, який можна було трактувати як польське національне виховання, зазнавав переслідувань від влади, створення педагогічних збірок Владислава Заремби було надто сміливим кроком, спрямованим на виховання і збереження польських національних традицій. У такий спосіб педагогічні збірки «*Spiewnik dla naszych dziatek*» та «*Mały Paderewsky*» сприяли збереженню рис національної самоідентичності та історичної пам'яті в умовах опору поляків політиці русифікації і боротьби з католицизмом, запровадженої царським урядом у XIX ст.

Український вектор у творчому доробку Владислава Заремби виразно окреслює фортепіанна спадщина та вокальна збірка «Кобзар» Тараса Шевченка. Пісні й романси збірки «Кобзар» (дві серії по 15 творів) становлять важливий етап у формуванні українського романсу та виведенні його на концертну естраду, претендують на належне місце у становленні вокальної Шевченкіани XIX ст.

У своїй фортепіанній творчості В. Заремба активно продовжує традиції польських етнографів і фольклористів та розвиває жанр обробки української народної пісні. 18 творів об'єднані загальною назвою «Українські мелодії». Це, зокрема, «Думка-шумка», «Чи я в лузі не калина була» (думка), «Реве та стогне Дніпр широкий», «В кінці греблі шумлять верби», «Стоїть гора високая» та інші. Варто зазначити, що мелодії двох пісень – «Ой зйди, зйди, ти зірнька та вечірня!» та «Чи я в лузі не калина була» – композитор запозичив зі збірки свого вчителя, Антона Коціпінського, а в інтерпретації народнопісенного матеріалу

він послуговується одним із головних принципів свого вчителя, який, за словами Л. Кияновської, «трактує народну пісню як засіб об'єднання народу, як форму ствердження його самоідентичності через багатоманітність форм і жанрів, як найвірніший образ національної ментальності» (Кияновська, 2013: 35).

Віктор Зентарський (1854–1920 рр.) – український композитор польського походження, учень С. Монюшка. Він здійснив переклад збірки пісень Антона Коціпінського «Пісні, думки і шумки руського народу» для фортепіано. Окрім цієї збірки, композитор також переклав для фортепіано «Вечорниці» Петра Ніщинського, 50 українських народних пісень зі «Збірника українських пісень» Миколи Лисенка (вип. 1–2, видавець Л. Ідзиковський), у яких представлено широке жанрове розмаїття народних пісень: від козацьких до глибоко ліричних.

Висновки. Таким чином, важливі історичні передумови (зокрема, виникнення польських поселень на Поділлі, формування міст, роль польської шляхти в розвитку виробництва, науки, просвітництва й архітектури, а також поширення західноєвропейського культурного досвіду) сприяли становленню та розвитку українсько-польських зв'язків на Поділлі в XIX ст. Ці фактори дали поштовх до появи історичних та етнографічних праць, авторами яких були представники українсько-польської шляхти: історики, географи, археологи, фольклористи. Зазначено, що активізація етнографічних та історичних досліджень стає органічною складовою частиною культурного й ідейного руху, спрямованого на українське національне відродження, стимулює нові наукові та ідейні пошуки, формує шлях до розвитку українського національного руху в регіоні.

Зацікавленість фольклорним матеріалом стала першим свідченням формування «української школи» у творчості українсько-польських фольклористів, музикантів і композиторів XIX ст., зокрема Антона Коціпінського, Михайла Завадського, Йосипа Витвицького, Владислава Заремби, Віктора Зентарського. Їхня творча спадщина сформувалася під впливом історичного, культурного й суспільного середовища на Поділлі в контексті українсько-польських зв'язків та становить важливий етап у формуванні української професійної композиторської школи XIX ст. Вона демонструє два вектори – польський та український, які мали спільну мету – зацікавлення національними традиціями обох народів і їх збереження, прагнення до національної свободи у складних умовах політичних та ідеологічних конфліктів, подолання провінційності та входження в європейський культурний та освітній простір.

Перспективи подальших розвідок. Актуальним залишається питання подальшого вивчення та реконструкції культури Поділля, відкриття маловідомих імен українських композиторів польського походження в розрізі українсько-польських контактів, здійснення архівної роботи, а також відтворення та комплексний аналіз творчої спадщини митців подільського регіону.

Список використаних джерел:

1. Булат Т. Обробки українських народних пісень для голосу з супроводом фортепіано. *Історія української музики* : у 6 т. / редкол. : М. Гордійчук (гол.) та ін. Київ : Наукова думка, 1989. Т. 2. С. 35–54.
2. Галецька Я. Історія Поділля в працях польських вчених і краєзнавців I пол. XIX ст. *Интермарум: історія, політика, культура*. 2017. № 4. С. 79–89.
3. Грушевський М. Ілюстрована історія України. Київ ; Відень, 1921. 575 с.
4. Дремлюга М. Українська фортепіанна музика (дожовтневий період). Київ : Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1958. 168 с.
5. Кияновська Л. Антон Коціпінський: репрезентант польської культури в українській музиці. *Наукові збірки Львівської національної музичної академії імені М.В. Лисенка*. 2013. Вип. 27. С. 26–37.
6. Kociński A. Piseni, dumki i szumki ruskiego naroda na Podoli, Ukraini i w Małorossyi: Persza Sotnia. Leipzig ; Kyjiw ; Kamenec-Podolskij, 1862. 29 s. URL: <https://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/doccontent?id=39913> (дата звернення: 03.08.2021).
7. Krauzowa Z. Rzeki mojego życia. Kraków, 1979. 290 s.
8. Pokrzywnicki E. Zywoty i sprawy. *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu*. Sygn. 15415. S. 55–85.
9. Поліш В. Історичні та етнографічні дослідження Поділля першої половини XIX ст. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Історія, економіка, філософія»*. 2015. Вип. 20. С. 78–86.
10. Свірідовська Л. Розвиток професійної музичної освіти в Україні наприкінці XVIII – першій половині XIX ст. (вплив зовнішніх та внутрішніх факторів). *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія «Педагогічні науки»*. 2014. Вип. 1.44. С. 86–90.
11. Юзвенко В. Українська народна поетична творчість у польській фольклористиці XIX ст. Київ, 1961. 132 с.

References:

1. Bulat, T. (1989). Obrobky ukrainskykh narodnykh pisen dlia holosu z suprovodom fortepiano [Arrangements of Ukrainian folk songs for voice with piano accompaniment]. *Istoriia ukrainskoi muzyky*, in 6 vol. / ed. by M. Hordiichuk et al. Kyiv: Naukova dumka, vol. 2, pp. 35–54 [in Ukrainian].
2. Haletska, Ya. (2017). Istoriia Podillia v pratsiakh polskykh vchenykh i kraieznavtsiv I pol. XIX st. [History of Podillia in the works of Polish scientists and local historians of the I half of the XIX century]. *Intermarum: istoriia, polityka, kultura*, no. 4, pp. 79–89 [in Ukrainian].
3. Hrushevskyi, M. (1921). *Ilustrovana istoriia Ukrainy [Illustrated history of Ukraine]*. Kyiv; Vienna, 575 p. [in Ukrainian].
4. Dremliuha, M. (1958). *Ukrainska fortepianna muzyka (dozhovtnevyyi period) [Ukrainian piano music (pre-October period)]*. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo obrazotvorchoho mystetstva i muzychnoi literatury URSR, 168 p. [in Ukrainian].

5. Kyianovska, L. (2013). Anton Kotsipinskyi: reprezentant polskoi kultury v ukrainskii muzytsi [Anton Kotsipinsky: a representative of Polish culture in Ukrainian music]. *Naukovi zbirky Lvivskoi natsionalnoi muzychnoi akademii imeni M.V. Lysenka*, issue 27, pp. 26–37 [in Ukrainian].
6. Kocipiński, A. (1862). *Pisni, dumki i szumki ruśkoho naroda na Podoli, Ukraini i w Małorossyi: Persza Sotnia* [Songs, thoughts and music of the Russian people of Podolia, Ukraine and Little Russia: Persha Hundred]. Leipzig; Kyiv; Kamianets-Podilskyi, 29 p. Retrieved from: <https://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/doccontent?id=39913> [in Polish].
7. Krauzowa, Z. (1979). *Rzeki mojego życia* [Rivers of my life]. Kraków, 290 p. [in Polish].
8. Pokrzywnicki, E. *Zywoty i sprawy* [Lives and affairs]. *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu*, sygn. 15415, pp. 55–85 [in Polish].
9. Polish, V. (2015). Istorychni ta etnografichni doslidzhennia Podillia pershoi polovyny XIX st. [Historical and ethnographic research of Podillya in the first half of the XIX century]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnoho universytetu. Seriya "Istoriia, ekonomika, filozofia"*, issue 20, pp. 78–86 [in Ukrainian].
10. Sviridovska, L. (2014). Rozvytok profesiinoi muzychnoi osvity v Ukraini naprykintsi XVIII – pershii polovyni XIX st. (vplyv zovnishnikh ta vnutrishnikh faktoriv) [Development of professional music education in Ukraine in the late XVIII – first half of the XIX century (influence of external and internal factors)]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho. Seriya "Pedahohichni nauky"*, issue 1.44, pp. 86–90 [in Ukrainian].
11. Yuzvenko, V. (1961). *Ukrainska narodna poetychna tvorchiist u polskii folklorystytsi XIX st.* [Ukrainian folk poetry in Polish folklore of the XIX century]. Kyiv, 132 p. [in Ukrainian].